

A visszaélés-bejelentés jogi genealógiája a magyar és az angolszász jogi hagyományokban

The Legal Genealogy of Whistleblowing in Hungarian and Anglo-Saxon Traditions

Makkos Nándor

Dr., PhD, esélyegyenlőségi mentor
Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság
nandor.makkos@tef.gov.hu

Absztrakt

Cél: A visszaélés-bejelentés (whistleblowing) – a közérdeket sértő visszaállások nyilvánosságra hozatala – erkölcsi kötelességből a megfelelési (compliance) és integritásirányítás formalizált elemévé fejlődött. Ez a tanulmány jogi genealógiai hozzájárulást kínál a kortárs compliance-elmülethez azáltal, hogy bizonyítja: a visszaélés-bejelentés nem a huszadik század szabályozási innovációja, hanem egy, az európai kormányzási hagyományokba beágyazott, tartós morális-jogi struktúra. A középkori jogtörténet, az összehasonlító közzog és a modern compliance-kormányzás integrálásával a cikk az integritás egy olyan diakrón modelljét vázolja fel, amelyben a bejelentés tisztán menedzsmenteszköz helyett korszakokon átívelő normatív állandóként funkcionál.

Módszertan: A tanulmány jogtörténeti és erkölcsfilozófiai elemzésen alapuló genealógiai megközelítést alkalmaz. Három párhuzamos fejlődési ívet rekonstruál: (1) az angolszász vonalat Wihtred király törvényeitől (*Leges Wihtredi*, Kr. u. 695) a bűncselekmény feljelentésének elmulasztása (*Misprision of Felony*) doktrínáján át a *False Claims Act* (1863), a *Whistleblower Protection Act* (1989) és a *Dodd–Frank Act* (2010) törvényekig;

(2) a magyar vonalat Szent István I. és II. törvénykönyvétől (1000–1038) Werbőczy Hármaskönyvén (*Tripartitum*, 1514) és a Csemegi-kódexen (1878. évi V. törvénycikk) keresztül a szocialista korszak 1977. évi I. törvényéig, végül pedig a 2023. évi XXV. törvényig; valamint

Magyar nyelvű utánközlés. Jelen cikk angol változata megjelent a Belügyi Szemle 2026. évi 7. számában.
DOI link: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp2031-2042>

(3) egy összehasonlító szintézist, amely azonosítja a közös etikai állandókat és azok kortárs compliance-elméleti vonatkozásait. Pokol (2020) perspektívájával összhangban a jogi normákat a tanulmány nem csupán pozitív szabályokként, hanem a társadalmi struktúrákon belüli erkölcsi rend kifejeződéseként értelmezi.

Megállapítások: A kutatás rávilágít arra, hogy a bejelentési kötelezettség a kormányzás tartós morális-jogi archetípusát képezi. Mind az angolszász, mind a magyar hagyomány konvergál abban az elvben, hogy az igazság polgári kötelesség és a legitim hatalom alapja. Míg az angolszász hagyomány a morálteológiától az egyéni jogok felé fejlődött, a magyar út a hierarchikus legitimitástól a polgári felelősségvállalás felé haladt. A magyar jog tizenhárom évszázadon keresztül fenntartotta az igazság, az igazságosság és a közösség hármását – az isteni parancstól a közigazgatási integritásig –, ami azt bizonyítja, hogy a visszaélés-bejelentés olyan etikai állandó, amely megelőzi a modern compliance-keretrendszereket.

Érték: A tanulmány azáltal járul hozzá a compliance-kutatásokhoz, hogy összekapcsolja a morálintropológiát a közigazgatási etikával. A visszaélés-bejelentést menedzsment-innováció helyett a morális fenntartás civilizációs mechanizmusaként fogalmazza újra, megmutatva, hogy az igazságot kimondók védelme a magyar és az európai jogtudat egy évezredes elvét éleszti újjá. Ezzel hidat képez az etikai genealógia és a modern kormányzás között, rávilágítva arra, hogy az integritás-rendszerek nem importált konstrukciók, hanem mélyen gyökerező morális hagyományok folytatásai.

Kulcsszavak: compliance (szabályozási megfelelés), közjó, jogi genealógia, közéleti etika

Abstract

Aim: Whistleblowing – the disclosure of wrongdoing in the public interest – has evolved from a moral duty into a formalized element of compliance and integrity management. This study offers a legal genealogical contribution to contemporary compliance theory by demonstrating that whistleblowing is not a twentieth-century regulatory innovation but a persistent moral-legal structure embedded in European governance traditions. By integrating medieval legal history, comparative public law, and modern compliance governance the paper advances a diachronic model of integrity in which disclosure functions as a trans-epochal normative constant rather than a purely managerial instrument.

Methodology: The study applies a genealogical approach grounded in legal-historical and moral-philosophical analysis. It reconstructs three parallel trajectories:

(1) the Anglo-Saxon lineage from King Wihtred's Leges Wihtredi (695 AD) through the Misprision of Felony doctrine to the False Claims Act (1863), the Whistleblower Protection Act (1989), and the Dodd–Frank Act (2010);

(2) the Hungarian lineage from Saint Stephen's Decreta I–II (1000–1038) through Werbőczy's Tripartitum (1514) and the Csemegi Criminal Code (1878 Act V) to the socialist-era Act I of 1977 and finally Act XXV of 2023; and

(3) a comparative synthesis identifying shared ethical constants and implications for contemporary compliance theory.

Consistent with the perspective of Pokol (2020), legal norms are interpreted not merely as positive rules but as expressions of moral order within social structures.

Findings: The research reveals that the duty of disclosure constitutes an enduring moral-legal archetype of governance. Both Anglo-Saxon and Hungarian traditions converge on the principle that truth is a civic obligation and the foundation of legitimate authority. While the Anglo-Saxon tradition evolved from moral theology to individual rights, the Hungarian path developed from hierarchical legitimacy to civic responsibility. Across thirteen centuries, Hungarian law maintained the triad of truth, justice, and community – from divine command to administrative integrity – demonstrating that whistleblowing is an ethical constant predating modern compliance frameworks.

Value: The study contributes to compliance scholarship by linking moral anthropology to administrative ethics. It reframes whistleblowing as a civilizational mechanism of moral maintenance rather than a managerial innovation, showing that protecting truth-tellers revives a thousand-year-old principle of Hungarian and European legal consciousness. In doing so, it bridges ethical genealogy and modern governance, highlighting that integrity systems are not imported constructs but continuations of deeply rooted moral traditions.

Keywords: compliance, common good, legal genealogy, public ethics

Angolszász jogi genealógia

A Kent Királyságban Kr. u. 695 körül kihirdetett *Leges Wihtredi* (Wihtred törvényei) jelenti egyfajta proto-visszaélésbejelentési norma első írásos megfogalmazását. A canterbury-i zsinatot követően kiadott törvénykönyv királyi fennhatóság alatt egyesítette a világi és az egyházi fegyelmet. Rendelkezései között kifejezett felszólítások szerepeltek arra vonatkozóan, hogy a vétkeket fel kell tárni, nem pedig eltitkolni; a szentségtörés vagy a lopás eltitkolása önmagában is vétségnek számított, amely ezen a világon és a túlvilágon is büntetendő volt (Attenborough, 1922).

Ebben a korai morális-jogi rendben a jogsértés bejelentése a békefenntartás kötelessége volt. A „király békéje” (*pax regis*) nem egyszerűen a közrendet jelentette, hanem egy teológiai konstrukciót: a béke megszegése az isteni

igazságosság megsértése volt, az ilyen bűnök elhallgatása pedig bűnrészességnek számított. Ez a kettős, erkölcsi és jogi elszámoltathatóság teremtette meg a compliance logikájának alapját jóval a bürokratikus államok megjelenése előtt.

Wihtred törvényei így a morális compliance legkorábbi azonosítható kodifikációját jelzik: az egyéni lelkiismeret kollektív felelősséggé alakult. Az igazmondás a hit és a hűség polgári aktusává vált, megelőlegezve azokat a későbbi doktrínákat, amelyekben a bejelentés nem pusztán az uralkodót, hanem a birodalom erkölcsi koherenciáját védte.

A tizenharmadik és tizenegyedik századra ez az erkölcsi imperatívusz a bűncselekmény feljelentése elmulasztásának (*Misprision of Felony*) common law doktrínájává érett – amely a tudomásra jutott súlyos bűncselekmények bejelentésének elmulasztását büntette. Ennek a korai periratokban, valamint Bracton, Fortescue és a későbbi common law kommentátorok írásaiban történő megfogalmazása a teológiai érveléstől a jogi érvelés felé történő fokozatos elmozdulást mutatja: a bűncselekménnyel szembeni hallgatást a királyi igazságszolgáltatás akadályozásaként értelmezték (Baker, 2002).

A *misprision* doktrínája megtartotta ugyanazt a normatív logikát, mint Wihtred törvénykönyve, nevezetesen az igazság, az igazságosság és a királyi béke egységét (Baker, 2002). Ennek érvényesítése minden alattvalót a törvényesség potenciális örvévé tett azáltal, hogy általános kötelezettséget írt elő a súlyos bűncselekmények királyi hatóságok felé történő bejelentésére (Holdsworth, 1924). A doktrína egészen a tizennyolcadik századig fennmaradt, és mérhető hatást gyakorolt a gyarmati joggyakorlatra és a korai amerikai jogi gondolkodásra, mielőtt fokozatosan átadta volna helyét a közhivatalhoz és a közigazgatási elszámoltathatósághoz kapcsolódó, törvényben rögzített bejelentési kötelezettségeknek (Langbein, 2003; Hall, Ely, Grossman, & Wiecek, 2014).

Ami a *misprision*-t megkülönböztette a pusztá besúgóí magatartástól, az az etikai reciprocitás volt: a beszéd kötelességét írta elő, nem pedig a jogát. A modern visszaélés-bejelentés ezt a paradox örökséget viszi tovább – egyensúlyozva a polgári kötelezettség és a személyes lelkiismeret, a jogi kötelesség és az erkölcsi kockázat között.

Az amerikai polgárháború idején elfogadott *False Claims Act* (1863) intézményesítette a *qui tam* perek középkori logikáját („aki ebben az ügyben a királyért, valamint önmagáért perel”). Magánszemélyek pereskedhettek a kormány nevében a csaló alvállalkozókkal szemben, és részesedhettek a visszaszerzett pénzüsszegekből. Ez a mechanizmus az erkölcsi kötelességet ösztönzőt jogi részvétellé fogalmazta át – az etikus bejelentést strukturált kormányzássá alakítva.

Későbbi törvények, mint például a *Civil Service Reform Act* (1978), a *Whistleblower Protection Act* (1989) és a *Dodd–Frank Act* (2010), kiterjesztették

ezt a védelmet a köztisztviselőkre és a vállalati alkalmazottakra is. Mindegyik az igazsághoz fűződő erkölcsi köteletség szekularizációjának egy-egy állomását képviseli. Az egykor vallási alapú kötelezettség közigazgatási joggá vált: az állam igazsághoz fűződő érdeke egybeolvadt az állampolgár integritáshoz való jogával.

Végül az ISO 37002:2021 Whistleblowing Management Systems szabvány soft-law és kvázi-normatív kormányzási eszközként tette globálissá ezt az elvet. Kodifikálta az eljárási méltányosságot, a titoktartást és a megtorlás tilalmát – egyetemesé téve azt, ami Wihtred lokális morális rendeleteként indult. Az angolszász visszaélés-bejelentés genealógiája tehát a teológiai békefenntartástól a transznacionális compliance infrastruktúráig tartó, 1300 éves fejlődést rajzolja meg.

Magyar jogi genealógia

A tizenegyedik század elején Szent István király két törvénykönyv (Decretum I. és II.) révén teremtette meg a Magyar Királyság jogrendjét. Ahogy Hantos (1930) hangsúlyozta, a korai magyar *rex iustus* koncepció a keresztény erkölcsi rendet az állami legitimitással integrálta – ez a folytonosság később Szent István Decretumaiban is megmutatkozott.

Wihtred törvénykönyvéhez hasonlóan ezek is ötvözték a morálteológiát a kormányzással. A magyar jogtörténetírás az I. törvénykönyv 12. fejezetét (*Decr. I. 12*) általában úgy értelmezi, hogy az előírja a tanúként észlelt bűntettek bírónak vagy ispánnak történő bejelentésének kötelezettségét, ahelyett, hogy megengedné azok eltitkolását. A II. törvénykönyv 16. fejezete (*Decr. II. 16*) a rejtegetést és a hamis tanúzást büntetendő cselekményként kezeli (Mezey, 2011).

A bejelentési kötelezettség itt vallási kötelezettségként és a polgári hűség egy formájaként egyaránt megjelenik. A gonoszság bejelentése az isteni igazságszolgáltatásban való részvételt jelentette; a bejelentés elmulasztása a közösségi integritás megbomlását jelezte. A magyar *rex iustus* eszmény az angolszász *pax regis*-t tükrözte: a hatalom legitimitása a morális rendből, nem pedig a kényszerből fakadt. Így a *bejelentési köteletség* a magyar államiság alapító normájává vált.

E norma középkori kontinuitását őrzi Werbőczy István *Tripartitum Opus Iuris Consuetudinarii Regni Hungariae* (Hármaskönyv, 1514) című műve. A Második Rész 39. Címe a *panasztevőt* olyan törvényes folyamodóként határozza meg, aki jogosult a jogsértések bejelentésére a nádor vagy a király előtt (Bónis, 1972). Bár a rendelkezés a feudális hierarchiába ágyazódott, intézményesítette a polgárok erkölcsi ágenciáját a jogi eljárásban.

A Tripartitum ezáltal egy korai, kérvényalapú bejelentési logikát intézményesített, amelyen keresztül a sérelmeket és jogsértéseket jogszerűen lehetett a királyi hatalom elé tárni. A *panaszjog* az etikai elégedetlenséget jogszerű beszéddé formálta, tükrözve azt a közös európai fejlődést, amelyben az igazságszolgáltatás megkövetelte a kormányzottak részvételét. Az angolszász esküdtszéki alapú bejelentéssel ellentétben a magyar modell a bejelentést kérvényként – a királyi igazságosság helyreállítására irányuló tiszteletteljes fellebbezésként, nem pedig ellenérdekű vádaskodásként – értelmezte. Mindkét modell ugyanazon a teológiai antropológián nyugodott: az igazságtalansággal szembeni hallgatás megrontja a politikai testet.

A tizenkilencedik század a morális kötelezettségeket kodifikált jogi kötelezettségekké formálta. A Csemegi-kódex (1878. évi V. törvénycikk), Magyarország első modern büntetőtörvénykönyve a 278. § alatt kifejezetten büntetni rendelte a *bűnpártolást* (a bűncselekmények elősegítését és eltitkolását), a 221–223. §-ok alatt pedig a *hamis tanúzást*. Noha büntetőjogi tényállásként fogalmazódtak meg, ezek a rendelkezések megőrizték azt az ősi normatív logikát, amely szerint az igazmondás a jogrend alapvető feltétele (Mezey, 2011).

Ugyanakkor a Kereskedelmi Törvény (1875. évi XXVII. tc.) átláthatósági kötelezettségeket vezetett be a vállalatirányításban, megelőlegezve a későbbi compliance-szabályokat. Mindkét jogszabály azt a szélesebb körű, tizenkilencedik századi átmenetet tükrözi, amely a személyes hűségtől az intézményi felelősség felé mutatott. Az állam már nem hagyatkozott kizárólag alattvalói erkölcsi lelkiismeretére. Ennek ellenére arra törekedett, hogy a lelkiismeretet eljárásjogba foglalja – ez az etika jogiasítása volt, összhangban a bürokratikus racionalitás globális felemelkedésével (Weber, 1922/1978).

1949 után a szocialista jogrendszer a kollektivistá ideológia keretében fogalmazta újra a közérdek fogalmát. Mindazonáltal a közérdekű bejelentésekről, javaslatokról és panaszokról szóló 1977. évi I. törvény megőrizte az igazságszolgáltatásban való állampolgári részvétel alapgondolatát. Felhatalmazott minden egyént arra, hogy a visszaéléseket bejelentse az állami szerveknek, a hatóságokat pedig vizsgálatra kötelezte. Bár a törvény korlátozott politikai kontextusban működött, ez jelentette a polgárok közigazgatási keretek közötti közérdekű bejelentéshez való jogának és köteletségének első kifejezett kodifikációját – ami strukturális visszhangja mind Szent István erkölcsi parancsának, mind a False Claims Act állampolgári pereinek (Ambrus & Farkas, 2019).

Noha politikailag instrumentalizálták, az 1977-es törvény olyan eljárási garanciákat vezetett be (írásos visszaigazolás, válaszadási kötelezettség), amelyek később hatással voltak a demokratikus panaszjogi szabályozásra is. Bizonyította a magyar bejelentési ethosz ellenálló képességét: a jogrendszer még

a tekintélyelvűség idején is megőrzött töredékeket abból az ősi hitből, miszerint az igazság a közjót szolgálja.

Közel egy évezreden át a magyar jog fenntartotta az igazság, az igazságosság és a közösség esszenciális hármását.

- Az I. és II. Decretumban a hallgatás bűn.
- A Tripartitumban a jogszerű panasz morális kötelesség.
- A Csemegi-kódexben az eltitkolás bűncselekménnyé válik.
- Az 1977-es törvényben a bejelentés polgári joggá válik.

Ez a folytonosság párhuzamos az angolszász fejlődési ívvel, miközben sajátos jellemzőket tart fenn: a kereszténységben gyökerező morális tekintélyt, a királyi, majd később közigazgatási hierarchián keresztüli jogi artikulációt, valamint a kollektív – nem pedig az egyéni – érdekek folyamatos hangsúlyozását. Ahol az angolszász jog az ellenérdekű (adversarial) igazságot értékelte, a magyar jog a kooperatív integritást szakralizálta. Mindkét hagyomány konvergál azonban a modern compliance egyetlen alapvető elvében: az igazmondás, mint a legitim kormányzás előfeltétele.

1989 utáni demokratikus átrendeződés

Az 1989–1990-es demokratikus átmenetet követően a magyar jogrendszer mélyreható alkotmányos átalakuláson ment keresztül a Magyar Köztársaság Alkotmányának (az 1989-ben átfogóan módosított 1949. évi XX. törvény), majd később Magyarország Alaptörvényének (2011) elfogadásával. Ezek az alkotmányos dokumentumok a törvényesség, az átláthatóság és az emberi méltóság védelmének elvein keresztül újradefiniálták a polgár és az állam viszonyát (Alaptörvény, B), II) és R) cikk). Ebben az alkotmányos keretben az integritás a törvényességet, az etikát és a szakmai elszámoltathatóságot összekapcsoló egységesítő fogalomként jelent meg.

Az 1990-es évek és a 2000-es évek eleje során végrehajtott közigazgatási reformok a közbizalom helyreállítása érdekében belső kontrollmechanizmusokat, ellenőrzési egységeket és etikai kódexeket vezettek be. A költségvetési szervek belső kontrollrendszeréről szóló 370/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet formalizálta az integritásirányítást azáltal, hogy előírta etikai normák kialakítását, szisztematikus kockázateértékelést, valamint az integritásért és a korrupció megelőzéséért felelős tisztviselők kijelölését (3–6., 10. §). Ezek a szabályozási fejlemények jelentették a magyar Integritás-rendszer intézményes megszületését, amely a történelmi gyökerű *bejelentési kötelesség* közigazgatási leszármazottjának tekinthető.

Ebben az új környezetben a bejelentés aktusa már nem csupán morális vagy eljárási kérdés volt; a szervezeti kultúrába ágyazott szakmai kötelességgé vált. Ez a megközelítés a magyar kormányzást a globális compliance-trendekhez igazította, integrálva a történelmileg beágyazott morális elveket a modern közigazgatási racionalitásba.

Az Európai Unió jogának megsértését bejelentő személyek védelméről szóló (EU) 2019/1937 európai parlamenti és tanácsi irányelv – közismert nevén a Whistleblowing Irányelv – paradigmaváltást jelentett a kontinens bejelentővédelmi megközelítésében azáltal, hogy megkövetelte a tagállamoktól biztonságos belső és külső bejelentési csatornák létrehozását (8–12. cikk), a bejelentő személyazonosságának bizalmas kezelését (16. cikk), és megtiltotta a jóhiszeműen eljáró bejelentőkkel szembeni megtorlás minden formáját (19–21. cikk). Magyarország az irányelvet a panaszokról, a közérdekű bejelentésekről, valamint a visszaélések bejelentésével összefüggő szabályokról szóló 2023. évi XXV. törvény révén ültette át a nemzeti jogba, amely 2024-ben lépett hatályba. A törvény intézményesítette a szervezeteken belüli belső visszaélés-bejelentési rendszereket (18–22. §) és az elkülönített visszaélés-bejelentési rendszereket (külső csatornákat) (23–26. §), továbbá az Alapvető Jogok Biztosát jelölte ki az elkülönített visszaélés-bejelentési rendszer működtetéséért és felügyeletéért felelős központi hatóságként (27–28. §). Ezenfelül integrálta a közszférabeli szervekre és a magánvállalkozásokra egyaránt vonatkozó bejelentési kötelezettségeket (1–2., 16–17. §), ezáltal a kormányzati határokon túlra is kiterjesztve a bejelentők védelmét.

Ezt a kodifikációs folyamatot az uniós jog meghatározó hatásának fényében is kell értelmezni, mivel a 2023. évi XXV. törvény elsősorban az (EU) 2019/1937 irányelv kötelező keretrendszerét ülteti át (8–12., 16., 19–21. cikk). Ugyanakkor érvelhetünk amellett, hogy a törvény egy hosszabb magyar normatív hagyománnyal is rezonál, amely a kora középkori bejelentési kötelezettségektől a sérelmek petíciós formáiig terjed, bár ezt a folytonosságot inkább értelmező genealógiaként, mintsem a jogalkotói szándék bizonyítékeként kell kezelni (2023. évi XXV. törvény 18–28. §). Ennek megfelelően a 2023-as törvény úgy fogható fel, mint egy EU által vezérelt eljárási architektúra hibridje, amely az igazságról, a felelősségről és a közjó védelméről szóló, hazai környezetben is ismerős morális szótárral párosul.

Az európai visszaélés-bejelentési jog egyik kulcsfontosságú értelmezési sarokköve az Emberi Jogok Európai Bíróságának a *Guja kontra Moldova* ügyben hozott ítélete (14277/04. sz. kérelem, 2008. február 12-i ítélet). A Bíróság megállapította, hogy a közérdekű információk nyilvánosságra hozatala az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkének védelme alá eshet, amennyiben

megfelel egy arányossági vizsgálatnak (72–78. §). A Bíróság különösen azt vizsgálta, hogy a nyilvánosságra hozott információ közérdekű kérdést érintett-e (72. §), hiteles volt-e (73. §), a nyilvánosságra hozatal okozta kár meghaladta-e a közzétételhez fűződő közérdeket (76. §), a bejelentő jóhiszeműen járt-e el (77. §), és a kiszabott szankció arányos volt-e az elérni kívánt legitim céllal (78. §).

Ezek a kritériumok az európai compliance morális-jogi szintézisét képviselik: a jóhiszeműség felváltja az engedelmességet, az arányosság felváltja a felelmet. Magyarországon a Guja-teszt – ahogyan azt az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Guja kontra Moldova* ügyben megfogalmazta – beépült a közigazgatási képzési anyagokba és a hazai esettudományba is, tükrözve a kollektív hűségétől az etikai alapokon nyugvó egyéni felelősségvállalás felé történő elmozdulást a közszolgálatban.

Genealógiai szempontból a teszt Szent István parancsának visszhangja, miszerint a gonoszsággal szembeni hallgatás bűnös dolog. Mindkettő egyensúlyt ír elő a kötelesség és a lelkiismeret között, biztosítva, hogy az igazság az intézményi rend aláásása nélkül érvényesüljön. A Guja-doktrína tehát nem egy idegen teher, hanem egy ősi magyar morális logika modern artikulációja.

Összehasonlító szintézis

Amikor az angolszász és a magyar vonalat egymás mellé tesszük, három normatív állandó rajzolódik ki a tizenhárom évszázad során:

Az igazság mint jogi alap. Mind Wihred, mind István rendszere azonosította az igazságot az igazságossággal; a megfélemlítés vagy a hallgatás az isteni és a polgári rendet egyaránt destabilizálta.

A hűség mint polgári erény. A jogsértések bejelentésének kötelessége kezdetben a hűséget fejezte ki – a király, a közösség vagy Isten iránt –, nem pedig a gyanakvást vagy az árulást.

A közzéadás a végső cél. Akár a király békéje, akár a keresztény *bonum commune* égisze alatt történt, a bejelentés a társadalmi harmónia fenntartását és a korrupció megelőzését szolgálta.

Ezek arra utalnak, hogy a visszaélés-bejelentés távolról sem egy technokrata compliance-eszköz, hanem a morális fenntartás civilizációs mechanizmusa. A hatalom és a lelkiismeret közötti folyamatos etikai párbeszédként funkcionál.

Mindkét hagyomány rávilágít arra a történelmi feszültségre is, amely ma is fennáll: a bejelentésnek egyensúlyt kell teremtenie a hűség kötelezettsége és a különvéleményhez való jog között. Az angolszász jogtudomány ezt a feszültséget az ellenérdekű törvényességen és az egyéni jogok védelmén keresztül

oldotta fel; a magyar hagyomány pedig a kérvényezésen alapuló (petitionary) legitimitáson és a kooperatív ethoszán keresztül. Együtt az európai integritási-rányítás kettős modelljét alkotják: az ellenérdekű igazságkimondást és a kooperatív morális helyreállítást.

Közös morális magjuk ellenére a visszaélés-bejelentés intézményi evolúciója a két hagyományban mélyen eltért egymástól.

Az angolszász út: alulról építkezve haladt a morálteológiától a common law-n át az egyéni jogokig. A bejelentés az állampolgár korrupció elleni fegyverévé vált.

A magyar út: felülről lefelé haladó fejlődés volt a királyi rendeletről a közigazgatási kötelelességen át a polgári jogig. A bejelentés mindvégig beágyazódott a hierarchikus legitimitásba, amennyiben a magyar jogi hagyomány a bejelentési kötelezettségeket következetesen vertikálisan strukturált hatalmi viszonyokon keresztül csatornáztatta be (a középkori királyi és nádori joghatóságtól a modern állam közigazgatási felügyeletéig), ezáltal a bejelentést a törvényes hatóság iránti hűségként, nem pedig ellenségeskedő másként-gondolkodásként értelmezve (Bónis, 1972; Mezey; Jakab, 2008).

A végeredmény azonban konvergens. Mindkét rendszerben az egyén bejelentési aktusa legitimálja a hatalmat, nem pedig aláássa azt. A bejelentő azáltal állítja helyre az integritást, hogy a kormányzást ismét összhangba hozza az erkölcsi renddel.

Ez a konvergencia támasztja alá a kortárs európai compliance-keretrendszereket, beleértve az ISO 37002-t és az EU Irányelvet is. A modern visszaélés-bejelentő tehát egy ősi hivatást folytat: az igazságot szólja a birodalom békéje érdekében.

Tudományos hozzájárulás és elméleti vonatkozások

A jelen kutatás azzal járul hozzá a compliance-tudományhoz, hogy demonstrálja: a visszaélés-bejelentés nem egy huszadik századi innováció, hanem egy folyamatos morális-jogi jelenség, amelynek normatív tartalma az egymást követő államalakulatokon keresztül is fennmaradt. A genealógiai módszer rávilágít, hogy mind az angolszász, mind a magyar jogi kultúra a bejelentésre elsősorban nem bizonyítási eljárásként, hanem a polgári erény egy formájaként tekintett.

Ez a folytonosság aláássa azt az uralkodó feltételezést, miszerint a visszaélés-bejelentés csak a modern bürokráciákban, az angol-amerikai közigazgatási jog hatására alakult ki. A történelmi adatok ehelyett egy tartós alapelvet tárnak fel: az állam legitimitása azon múlik, hogy polgárai hajlandóak-e jóhiszeműen feltárni az igazságtalanságokat. Ebben a megvilágításban a compliance nem

csupán egy menedzsment-diszciplína, hanem az igazság fenntartásának közjogba ágyazott etikai keretrendszere (Makkos, 2025).

Az eredmények két irányban bővítik a compliance tudományának elméleti alapjait. Egyrészt integrálják a morálanthropológiát a jogi-intézményi elemzésbe, elismerve a lelkiismeretet mint szabályozó erőt. Másrészt felállítják az integritás egy olyan diakrón modelljét, amelyben minden egyes szakasz – királyi, feudális, bürokratikus vagy demokratikus – az erkölcsi igazságot formálja át eljárási keretekké.

Jogtörténeti szempontból ez a tanulmány hidat épít három, gyakran különállóként vizsgált terület között:

- 1) A kora középkori egyházi és királyi jogalkotás;
- 2) A modern kodifikáció és a közigazgatási etika; és
- 3) A kortárs compliance-kormányzás.

Ezek egyesítésével megszerkeszti a „bejelentési kötelezettség” átfogó genealógiáját mint korszakokon átívelő jogi archetípust.

Ez a megközelítés igazodik az olyan magyar jogtörténészek módszertani örökségéhez, mint Bónis (1972) és Mezey (2011), akik a morális rendet hangsúlyozták a jog alapjaként. Ugyanakkor párbeszédet folytat a globális compliance-teoretikusokkal is – Deminggel, Jurannal, Crosbyval és a kortárs ISO fejlesztőkkel –, elhelyezve az ő racionális rendszereiket egy évezredes morális kontinuumban. Ennek elméleti implikációja, hogy az integritás-rendszerek egy ősi etikai nyelvtan történelmileg meghatározott (kontingens) kifejeződései.

Gyakorlati vonatkozások és szakpolitikai reflexiók

Gyakorlati szempontból a visszaélés-bejelentés történelmi genealógiájának felismerése növeli az integritásirányítás kulturális mélységét. A magyar köztisztviselőknek szóló képzési programok jellemzően az eljárási megfelelésre helyezik a hangsúlyt; történelmi tudatosság nélkül azonban a compliance-kockázatok kezelése tisztán formalisztikussá válhat. Szent István törvényeinek és a Tripartitumnak a tantervekbe való integrálása megerősítené azt a felfogást, miszerint az őszinteség és a bejelentés nemzeti hagyomány, nem pedig importált kötelezettség.

Ez a kontextualizálás a morális motivációt is megerősítheti, mivel azok a tisztviselők, akik a bejelentést Magyarország államépítő örökségének részeként fogják fel, nagyobb valószínűséggel interiorizálják az etikai normákat. E tekintetben az Állami Számvevőszék által a közszféra tisztviselőinek szóló nemzeti

integritásirányítási keretrendszeren (Állami Számvevőszék, 2013; 370/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet 3–6. §) belül működtetett Integritás Képzési Program olyan rövid történelmi modulokat is tartalmazhatna, amelyek nyomon követik ezeket a folytonosságokat, és összekapcsolják a történelmi gyökerű erkölcsi bejelentési kötelezettségeket a jóhiszeműség, a méltányosság és a titoktartás kortárs elveivel, ahogyan azt a kötelező erővel nem bíró ISO 37002 soft-law szabvány is tükrözi.

Intézményi szinten a minisztériumok és önkormányzatok integritási vagy compliance-egységei elfogadhatnának egy olyan „erkölcsi-történelmi kódexet”, amely összegzi az etikus bejelentés nemzeti precedenseit. Ezáltal a modern bejelentési csatornák a hagyományos *panaszjog* kiterjesztéseként kerülnének kontextusba, nem pedig idegen intézményként.

Továbbá a belső szabályzatok szimbolikus horgonyként kifejezetten hivatkozhatnának arra a Wihtred és Szent István által egyaránt osztott etikai maximára – miszerint a gonoszság eltitkolása egyenlő a benne való részvétellel –, ami jogi szövegeket morális legitimitással erősítené meg.

A normatív történelem és az operatív gyakorlat áthidalásával a magyar integritásirányítás európaiként és hitelesen nemzetiként egyaránt meg tudja jeleníteni magát, növelve ezáltal a bejelentővédelmi intézkedések kulturális elfogadottságát. A tanulmány számos konkrét ajánlást is megfogalmaz:

- 1) Kulturális beágyazódás. A visszaélés-bejelentés értelmezése Magyarországon alkotmányos identitásának keretében, a törvényes igazság egy évezredes hagyományának részeként.
- 2) Oktatás és vezetés. A történelmi etika beépítése a vezetőképzésbe, kiemelve, hogy a hűség felelősségvállalást jelent, nem pedig hallgatást.
- 3) Intézményi felépítés. A külső felügyelet – különösen az Alapvető Jogok Biztosa – megerősítése azáltal, hogy a történelmi legitimitási érveket integrálják a nyilvános kommunikációba, félelem helyett a bizalmat erősítve.
- 4) Nemzetközi összehangolás. A magyar történelmi narratíva felhasználása egyedi hozzájárulásként az európai compliance-diskurzushoz, bizonyítva, hogy a morális és a jogi integritás egymásba konvergáló civilizációs célok.

Ezen intézkedések révén a bejelentőre már nem besúgóként tekintenek, hanem olyanná válik, amilyennek Wihtred és Szent István is elképzelte: a közbéke és az isteni igazságosság őrzőjévé.

Következtetések

A jelen tanulmányban rekonstruált genealógia azt bizonyítja, hogy a visszaélés-bejelentés a legősibb modern erény. Wihtred kenti törvénykönyvétől Szent István Decretumain és Werbőczy Tripartitumán át Magyarország 2023-as panaszokról és visszaélésekről szóló törvényéig a bejelentési kötelezettség a törvényes kormányzás morális gerinceként szolgált.

Mind az angolszász, mind a magyar hagyomány azt mutatja, hogy az igazmondás legitimálja a hatalmat. Amikor az egyének a közjó érdekében feltárják a jogsértéseket, újra megerősítik az etikai szerződést. A modern compliance- és integritásrendszerek tehát az erkölcsi felelősség ezeréves vérvonalát öröklik.

Ennek az örökségnek a megértése átalakítja a kortárs szakpolitikát: a compliance tisztviselők a morális letéteményeseivé, a bejelentők pedig az igazságosság ügynökeivé válnak a hatalom ellenfelei helyett. Ebben az értelemben a magyar integritás-rendszer nem a nyugati modelleket utánozza – hanem saját történelmi lelkiismeretét ébreszti újra.

A cikk megállapításai további interdiszciplináris kutatásokra ösztönöznek a morális genealógia és a közigazgatási tervezés közötti kölcsönhatásról, különösen a közép-európai jogi kultúrákon belül. A jövőbeli összehasonlító tanulmányok feltárhatnák, hogy a lengyel, a cseh vagy az osztrák jogban hogyan működnek a hasonló folytonosságok, ezáltal teljessé téve Európa etikai-jogi örökségének regionális térképét.

Felhasznált irodalom

- Ambrus I., & Farkas Á. (2019). *A compliance alapkérdései: Az etikus vállalati működés elmélete és gyakorlata*. Wolters Kluwer. <https://doi.org/10.55413/9789632959344>
- Attenborough, F. L. (1922). *The Laws of the Earliest English Kings*. Cambridge University Press.
- Baker, J. H. (2002). *An Introduction to English Legal History* (4th ed.). Butterworths.
- Bónis G. (1972). *Werbőczy István és a Tripartitum*. Akadémiai Kiadó.
- ECtHR (2008). *Guja v. Moldova*, Application no. 14277/04, ECHR Reports.
- Hantos E. (1930). *A magyar állameszme története*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- Lewis, D. (2011). Whistleblowing in the UK: A New Perspective. *Journal of Business Ethics*, 103(3), 375–390.
- Makkos, N. (2025). A compliance elvek előzményei a magyar közjogban. *Jegyző és Közigazgatás*, 17(3), 30–32.
- Mezey B. (2011). *Magyar jogtörténet*. Osiris Kiadó.
- Pokol B. (2020). *A jogrendszer duplázódása*. In Tóth, J. Z. (Ed.), *A jog többretegűsége* (pp. 9–32). Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Patrocinium Kiadó.

Vandekerckhove, W. (2006). *Whistleblowing and Organizational Social Responsibility: A Global Assessment*. Ashgate.

Weber M. (1978). Economy and Society. In Roth, G. & Wittich, C. (Eds), Orig. work published 1922. University of California Press.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Makkos N. (2026). A visszaélés-bejelentés jogi genealógiája a magyar és az angolszász jogi hagyományokban. *Belügyi Szemle*, 74(7), 1971–1984. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2026.v74.i7.pp1971-1984>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Makkos Nándor, aki a nandor.makkos@tef.gov.hu e-mail címen érhető el.